

Edirne Selimiye Camii içinde kütüphanenin bulunduğu kısım

lar koymuştur; emin, sâlih, âlim olmasını istediği üç hâfız-ı kütübden ikisinin ayrıca hattatlık, nakkaşlık gibi vasıflara sahip bulunmalarını ve gerektiğinde mushaf-ların ve kitapların eksik sayfalarını tamamlamalarını istemektedir (VGMA, Kasa, nr. 169, s. 76-77). Kütüphanedeki kâtib-i kütüblük görevi ise bir ek görev olarak üçüncü hâfız-ı kütübe verilmiştir. Vakfiyede ayrıca "sâlih ve tâhir ve sanatında mâhîr" bir kimsenin mücellit olarak görevlendirileceği belirtilmiştir. Dönemin diğer kütüphanelerinde olduğu gibi Selimiye Kütüphanesi'nden de ödünç kitap verilmekteydi.

III. Selim döneminde Selimiye Kütüphanesi tamir ettirilip yeniden teşkilâtlandırılmış ve camide mevcut koleksiyon diğer bazı koleksiyonların ve III. Selim'in gönderdiği kitapların ilâvesiyle zenginleştirilmiş ve kütüphaneye dört hâfız-ı kütüb ile bir mücellit tayin edilmiştir (BA, Hatt-ı Hümayun, nr. 16161). XIX. asrın sonlarında çeşitli şehirlerdeki küçük koleksiyonların belli bir yerde toplanması için yapılan çalışmalar esnasında Edirne'deki bazı medrese ve kütüphanelerde bulunan Sultan II. Murad, Beyazıt (II), Çelebi Mustafa, Yekdest Hacı Ahmed, Abdülvâsi b. Hızır ve Ahmed Bâdî Efendi kütüphaneleri Selimiye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Cumhuriyet döneminde bu yöndeki çalışmalar devam etmiş, halkvehrinin kapatılmasıyla burada bulunan Türk Ocağı'na ait kütüphane de Selimiye'ye taşınmıştır. İstanbul'da evkaf müzesinin kurulması sırasında sanat değeri yüksek 110 kitap İstanbul'a gönderilmiştir. Bu eserler halen Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunmaktadır (Bılar, s. 89-90).

Selimiye Kütüphanesi 1983-1984 yıllarında Selimiye Camii'nin tamiratında camiiyle birlikte onarılmış ve 1996 yılına ka-

dar Selimiye Camii içindeki bir bölümde hizmet verdikten sonra bu tarihte Kırkpınar Halk Kütüphanesi'ne taşınmıştır (a.g.e., s. 90). Kütüphane bugün camideki eski yerinde okuyuculara hizmet vermektedir. Selimiye Kütüphanesi'nde 2600 yazma 5517 basma eser bulunmaktadır. II. Selim'in şehzadeligi döneminde Tire'deki dâ-rülkurrâsında (965/1558), tahta çıkışından birkaç yıl sonra da İzmir'de yaptırdığı medresesinde (977/1569-70) birer kütüphane kurduğu vakfiyelerine koyduğu hâfız-ı kütübe ilgili şartlardan öğrenilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Selimiye Külliyesi Vakfiyesi, VGMA, 1395, s. 87-114; VGMA, 741, s. 84; BA, MAD, 5179, s. 5; BA, MD, nr. 51, s. 79; nr. 133, s. 66; BA, MF, KTU. Dosya 8, nr. 157; Müjgân Cunbur, "Osmanlı Çağı Türk Vakıf Kütüphanelerinde Personel Düzeyini Geliştirme Çabaları", *TTK Bildiriler*, VII (1973), II, 679; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 48, 49, 154, 178, 183, 186, 195, 226; Ender Bılar, "Edirne'de Bir Kitap Hazinesi; Selimiye Yazmalar Kütüphanesi", *Osmanlı Devleti'nde Bilim Kültür ve Kütüphaneler* (haz. Özlem Bayram v.dğr.), Ankara 1999, s. 89-91; Selahattin Yıldırım, *Vakıfnâme-i Şehzâde-i Civânbaht Hazret-i Sultân Selim -Tâle Bekâuh- (II. Selim Vakfiyesi)*, İstanbul 2004, s. 79; M. Münir Aktepe, "İzmir Şehri Osmanlı Devri Medreseleri Hakkında Ön Bilgi", *TD*, sy. 26 (1972), s. 114, 117; Rıdvan Canım, "Edirne Selimiye Kütüphanesindeki Türkçe Mesnevi Yazmaları Hakkında", *Edirne İl Halk Kütüphanesi Bülteni*, sy. 10, İstanbul 1988, s. 19-20; Musa Öncel, "Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi", *Oluşum*, sy. 50, İstanbul 2005, s. 33-36.

İSMAİL E. ERÜNSAL

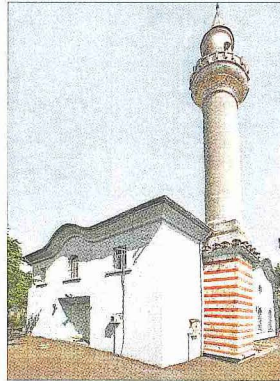
SELİMİYE TEKKESİ

İstanbul'da
XIX. yüzyılın başlarında
inşa edilen tekke.

Küçük Selimiye Camii, Çiçekçi Camii ve Çiçekçi Camii Tekkesi olarak da anılan bu tesis III. Selim tarafından 1801-1805 yılları arasında yapılmıştır. Semte adını ve-

ren ünlü kışla, cami ile buna bağlı muvakkithâne ve sıbyan mektebi, hamam, külliye görevlilerinin meşrutaları, irat getirmesi için inşa edilen evler ve dükkânlarla birlikte geniş alana yayılmış bir yapı topluluğunun (bk. SELİMİYE CAMİİ ve KÜLLİYESİ) parçası olan Selimiye Tekkesi 1823'ten sonra harap olmuş ve II. Mahmud tarafından 1834-1836 yıllarında bugünkü haliyle ihya edilmiştir. Tekkenin mimari programı, halen yalnızca cami olarak kullanılan cami-tevhidhânenin yanı sıra buna bağlı hünkâr kasrı, hazîre ve bina emini Pertev Mehmed Said Paşa'nın hayır eseri olan kütüphaneden oluşmaktadır. Harem, selâmlık, derviş hücreleri ve mutfak birimleri tekkelerin kapatılmasının (1925) ardından işlevlerini yitirerek tarihe karışmış olmalıdır. Hünkâr kasrı 1930'lardan sonra ortadan kalkmıştır. 1940'lardan sonra Üsküdar'da Zeynep Kâmil Hastahanesi'nin genişletilmesi sırasında yıkılan, Bayramiyye'den Himmetzâde (Salı) Tekkesi'nin hazîresi ve abdest teknesi Selimiye Tekkesi'nin avlusuna taşınmıştır.

Âyin günü perşembe olan tekkede on yedi erkek ve beş kadının ikamet ettiği Dahiliye Nezâreti'nin rûmî 1301 (1885-86) tarihli istatistik cetvelinde belirtilmiştir. Nakşibendiliğe bağlı olarak faaliyet gösteren tekkenin ilk postnişini Çankırlı Şeyh Abdullah Efendi'nin 1807'de görevinden feragat etmesiyle yerine Şeyh Ni'metullah Buhârî (ö. 1232 başı / 1816 sonları) geçmiştir. Üçüncü postnişin, XIX. yüzyılda İstanbul'da Mevlîvi meşrepli Nakşibendiliğin en önemli simalarından olan Konyalı Şeyh Ali Behcet Efendi'dir (ö. 1822). Mensupları arasında Hâlet Efendi, Pertev Mehmed Said Paşa, Kethüdâzâde Ârif Efendi ve Şeyhülislâm Turşucuzâde Ahmed Muhtar Efendi gibi dönemin önemli şahsiyetlerinin bulunduğu bilinmektedir. Behcet Efendi'nin yetiştirdiği halifeler, Selimiye Tekkesi'nde odaklanan bu Nakşibendî-Mevlevî karışımı tasavvuf anlayışını İstanbul-

Selimiye Tekkesi ve mescid-tevhidhânesinden bir görünüşü

daki çeşitli Nakşibendî tekkelerinde temsil etmişlerdir. Daha sonra tekkenin postuna oğlu Behcet Efendi'nin Mehmed Hidâyettullah Efendi ile (ö. 1871) torunu Mehmed Said Efendi (ö. 1896) geçmiştir.

Selimiye Tekkesi, III. Selim tarafından kurulan ve Batı kökenli ızgara planıyla İstanbul'un şehircilik tarihinde yeni düzeni (ni-zâm-ı cedîd) temsil eden Selimiye mahallesiyle Karacaahmet Mezarlığı'nın sınırında yer alır. Arsa doğuda Tıbbiye caddesi, kuzeyde Şair Nesîmî sokağı, güneyde Selimiye Camii sokağı, batıda komşu parsellerle çevrilidir. Tıbbiye caddesi boyunca uzanan moloz taş örgülü çevre duvarı üzerinde hepsi dikdörtgen açıklıklı olan cümle kapısıyla on beş adet pencere sıralanmaktadır. Köşeleri kabartma rozetlerle süslü mermer sövelerin çerçevelediği cümle kapısının üstünde inşaatın başlangıç ve bitiş tarihlerinin (1250/1834 ve 1251/1835-36) yer aldığı, II. Mahmud'un ihyasını belgeleyen kitâbe vardır. Kitâbenin manzum metni Pertev Mehmed Said Paşa'ya, ta'lik hattı ise Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'ye aittir. Kapının iç (avlu) cephesinde tekkenin yapımı sırasında cereyan eden bir rüyaya değinen 1251 (1835-36) tarihli diğer bir kitâbe bulunur.

Cümle kapısının hemen solunda diğerlerinden daha büyük olan pencere Şeyh Ali Behcet Efendi'nin kabrine açılan bir niyaz penceresidir. Bu açıklığın üzerinde ta'lik hattı yine Yesârîzâde'ye ait, adı geçen şeyhe ithaf edilmiş manzum bir kitâbe yer alır. Bu pencereden solundaki ilk iki pencere, farklı boyutları ve mermer söveleriyle Ali Behcet Efendi'nin haleflerine ait mezarlara açılan tâli niyaz pencereleridir. Hazîreye bakan diğer açıklıklar ise köfeki taşından bezemesiz sövelerle donatılmıştır.

Dikdörtgen bir alana (17,50 × 12 m.) yayılan cami-tevhidhânenin sivalı duvarları moloz taş ve tuğlayla örülmüş, kırma çatısı kurşunla kaplanmıştır. Biri kuzey, diğeri doğu cephesinin ekseninde bulunan iki kapıdan daha büyük olan kuzeydeki cami cemaatiyle tekke mensuplarınca kullanıldığı, hünkâr kasrının altına isabet eden doğu kapısının ise daha ziyade padişahla maiyetine mahsus olduğu söylenebilir. Son cemaat yeriyse harimi ayıran, ahşap iskeletli ve bağıdadî sivalı duvarda ortada dikdörtgen harim girişi, yanlarda yuvarlak kemerli ikişer pencere, son cemaat yerinin batı duvarında üst kata ulaştıran merdiven yer alır.

Simetrik bir düzenlemeye sahip harimin güney duvarında eksende yarım daire plan-

Selimiye Tekkesi'nin avlu kapısı üzerindeki kitâbe

lı mihrap nişi, yanlarda ikişer pencere, batı ve doğu duvarlarında aynı boyutlarda üçer pencere bulunur. Yuvarlak kemerli olan pencereler dışarıdan kesme köfeki taşından söveler ve demir parmaklıklarla donatılmış, ayrıca her cephenin eksenine birer yuvarlak tepe penceresi konulmuştur. Harim girişinin sağında ve solunda kare planlı birer maksûre yer almaktadır. Üst katta kuzeydoğu köşesindeki maksûreye hünkâr mahfilî, kuzeybatı köşesindeki maksûreye de müezzin mahfilî teka-bül eder. Söz konusu mahfilleri daire kesitli ve kompozit başlıklı ikişer ince ahşap dikme taşımakta, bunların arasında maksûreleri sınırlayan ahşap korkuluklar uzanmaktadır. Yapıda kadınlar mahfiline yer verilmemiş olması şaşırtıcıdır.

Yapının kuzeyinde yer alan asma katta son cemaat yerinin üstünü işgal eden dikdörtgen planlı bir tür sofa ve buna açılan hünkâr mahfilîyle müezzin mahfilî yer alır. Hünkâr mahfilî ahşap bir bölmeyle sofa-dan soyutlanmış ve ahşap kafeslerle donatılmış, her iki mahfilin harime bakan yönleri, yüzeyi dikdörtgen panolarla hareketlendirilmiş olan ahşap korkuluk duvarlarıyla çevrilmiştir. Ortada yer alan yarım daire biçimli bir alınlıkla donatılan cephe-lere II. Mahmud dönemi empire üslûbunun yalınlığı egemen iken "S" ve "C" kıvrımları, yapraklar ve dalgalı profillerle bezeli mihrapla minberde Osmanlı barokunun izleri seçilir.

Yapının kuzeybatı köşesinde çıkıntı yapan mütevazî minare kare planlı kaide daire kesitli gövdeyle petek, süslemesiz şerefe ve kurşun kaplı, koni biçiminde ahşap külâhtan oluşur. Cami-tevhidhânenin kuzeydoğu köşesinden dışa taşan, ince mermer sütunların taşıdığı fevkanî hünkâr kasrı, ahşap duvarları ve dikdörtgen pencereleriyle yapıya bir sivil mimarlık çeş-nisi katmaktaydı. Halen Çiçekçi Camii'nin meşrutası olarak kullanılan dikdörtgen

planlı, kâgir duvarlı, beşik çatılı kütüphanenin kitapları Süleymaniye Kütüphanesi'nde Pertev Paşa bölümünde yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Tekkeleri Listesi, TSMA, nr. E. 1772, 3333, 1805-1826 arası, nr. 181; *İstanbul Tekkeleri Listesi*, Süleymaniye Ktp., Zühdü Bey, nr. 489, 1823 civarı, vr. 7^b; *İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü Arşivi, Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter* (E. H. Ayverdi'nin kısmen istinsah etmiş olduğu nüsha), 1341 (1925), nr. 70, 180; *Bandırmalızâde, Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 14; *Melekpaşazâde Kadri Bey, Hankahnâme*, Süleymaniye Ktp., Nuri Aralasez, nr. 36, 1833-1846 arası, vr. 7^b; nr. 187; *Ayvanşarâyî, Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 189-191; *Âsitâne Tekkeleri*, s. 16; *Bâb-ı Âlî Nezâret-i Umûr-ı Dâhiliye, Sicil Nüfus İdâre-i Umûmiyyesi Dersâadet ve Bilâd-ı Selâse Nüfus-ı Millisine Mahsus İstatistik Cetvelidir*, İstanbul 1301, s. 57; *Mecmûa-i Cevâmi'*, II, 64-65, nr. 110; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, I, 78-80; a.e. (haz. Günay Kut – Hatice Aynur), İstanbul 1996, s. 114-118; *Lutfî, Târih*, V, 121-122; Mehmed Şükrü, *İstanbul Hankahları Meşâyihî* (nşr. Turgut Kut), Harvard 1995, s. 28; *1329 Senesi İstanbul Beldesi İhsâiyât Mecmuası*, İstanbul 1330, s. 19; *Sicill-i Osmânî*, II, 31; *Osmanlı Müellifleri*, I, 63-64; Behcetî, *Merâkid-i Mu'tebere-i Üsküdar*, s. 92-94; Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, I, 264-269; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşî), s. 27; Abdülbâki Gölpinarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 321-322; Günay Kut – Turgut Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergehname", *Türkische Miscellen: Robert Anhegger Armağanı*, İstanbul 1987, s. 235, nr. 77; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1987, II, 43; Mustafa Özdamar, *Dersâadet Dergâhları*, İstanbul 1994, s. 242; M. Erol Kılıç, "Yedi Tepeli Şehrin Tekkeleri ve Muhyiddin Efendi'nin 'Tomâr-i Tekâyâ'sı'", *İstanbul Armağanı: Gündelik Hayatın Renkleri*, İstanbul 1997, III, 270, nr. 55; Mehmet Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, İstanbul 2001, I, 142-157; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 261-270; M. Baha Tanman, "Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları / Tekkeler", *Osmanlı Uygurluğu* (haz. Halil İnalıcık – Günel Renda), Ankara 2003, I, 300; a.m.f., "Selimiye Tekkesi", *DBİst.A*, VI, 516-518; Sâlim Yorgancıoğlu, *Üsküdar Dergâhları* (haz. Ahmed Yüksel Özemer), İstanbul 2004, s. 128-132.

